

נקטינ – נקיטין

(ישנן הרבה חילופי גירסאות בש"ס עם יו"ד ובלו יו"ד)

בשני מקומות בש"ס בלבד מפרש רש"י לשון זה, במסכת עירובין דף ה: נקיטין. מסורת מאבותינו מנהג מרבתינו: ובמסכן גיטין בדף נט: נקיטין. מסורת מאבותינו: והלה דבר הוא שלשון זה מופיע הרבה פעמים בש"ס ורש"י לא פירש כלום, עשרים ושש פעמים בש"ס אביי אומר לשון זה, אמנם במסכת עירובין זה הפעם הראשונה למסכת זו, אבל במסכת גיטין זה בפעם השמינית, ודבר פלא במסורת הש"ס בפעם הראשונה שמוזכר לשון זה במסכת גיטין בדף ל"ב עיין בפירוש רש"י בעירובין דף ה: ומדוע לא עיין למסכת זו עצמה לפירוש רש"י בדף נט: ששם נכתב לשון זה פעמיים והם האחרונים למסכת זו, וכפי הנראה לא עיין זה במקומות נוספים כלל.

ונראה לגלות מצפונותיו של רש"י שדווקא בשני מקומות אלו פירש כי הם המוכיחים שנקיטין הוא לשון חזק מאוד שסמכין להלכה, וראשית נסביר ההבדל לכאורה בין הלשון מסורה ללשון מנהג, מסורה הוא על הלכה בעניין השלילי לא לעשוד כך וכך, ומנהג הוא לשון על דבר חיובי שנהגו לעשות כך וכך,

והנה **במסכת עירובין** גבי דברי רב נחמן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שארכו יתר על רחבו ובתים וחצרות פתוחין לתוכו, והוא דין מעשי לנערך להתיר טלטול במבוי, והרי במסכת זו שלש פעמים מוזכר ענין המנהג בעירובין:

א. בדף סב: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בן יעקב ורב הונא

אמר **מנהג** כרבי אליעזר בן יעקב ור' יוחנן אמר **נהגו** העם כר' אליעזר בן יעקב

ב. בדף עב. אמר רב גידל אמר רב ה"ק או מערבין בחצר בפת ומותרין כאן וכאן או משתתפין במבוי בפת ומותרין כאן וכאן אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי מאיר ורב הונא אמר **מנהג** כר"מ ורבי יוחנן אמר **נהגו** העם כרבי מאיר

ג. בדף קד. מאי באר הקר אמר שמואל בור שהקרו עליה דברים והתירוה מיתבי לא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד ואי אמרת שהקרו דברים עליה מאי זו בלבד אלא אמר רב נחמן בר יצחק באר מים חיים שנאמר (ירמיה ו-ז) כהקיר ביר מימיה וגו' גופא לא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד וכשעלו בני הגולה חנו עליה ונביאים שביניהן התירו להן ולא נביאים שביניהן אלא **מנהג אבותם** בידיהם:

הרי שבמסכת זו משמעו מיוחד לעניין מנהג, וההבדל בין מנהג לנהגו, ומוזכר הן עניין מנהג כלפי קבלה מרבתינו, והם כלפי מסורת אבות, רב נחמן בעצמו קיבל רוב תורתו מרבו המובהק – שמואל, וכן מצינו שקיבל כמה פעמים מאביו, כדאיתא בזבחים נו. הכי אמר לי אבא, ועל כן כשרב נחמן אומר נקיטין ייתכן שמתכווין לשני האופנים שמסורת מאבותינו כי אין מחוייב שנהג כך בפועל אולי לא היה נערך לטלטול במבוי כזה ולתקנו בלחי, אבל גבי רבו שמואל יתכן והיה דין והוראה שנהג כך ממש, וכמו שמיד בדף ו. בעירובין מצינו הוראה למעשה של שמואל, אמר

רב מתנה בדידי הוה עובדא ואמר לי שמואל אין צריך לנעול, כן אנחנו מוצאים במסכת זו (דף טז:). העברת שמועה של שמואל על ידי רב נחמן, בלשון שמופיע הפעם היחידה בש"ס, וחרטה מכך דרש רב נחמן משום רבינו שמואל יחיד נותנין לו בית סאתים ב' נותנין להן בית סאתים ג' נעשו שיירא ונותנין להן בית שש שבקת רבנן ועבדת כר' יוסי ברבי יהודה הדר אוקים רב נחמן אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ברם כך אמרו יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להן בית סאתים שלשה נעשו שיירא ונותנין להן כל ערכן, וכן רב נחמן בשם שמואל יש הכי הרבה פעמים למסכת בעירובין, (הלשון רבינו שמואל מופיע עוד פעם אחת בלבד בש"ס במסכת פסחים), ובכל אופן עניין זה נותן יותר תוקף לפירוש רש"י מנהג רבותינו, כי הרי רק במסכת זו קורא רב נחמן לרבו בשם רבינו, וכמובן הלשון הנוספרת מסורת מאבותינו מתחבר לנאמר בדף קד כפי שהובא לעיל מנהג אבותיהם.

במסכת גיטין לא מופיע בגמרא הלשון מנהג אלא בעניין שלילי לגמרי גבי שפחה חצי משוחררת שנהגו בה מנהג הפקר, ע"כ רש"י לא מזכיר הלשון מנהג אלא הלשון מסורה, וכפי גם שהוסבר שבהלכה שאין לעשות כך יותר נכון לנקוט הלשון מסורת, אבל רש"י בחר בדווקא לפרש על הפעם האחרונה במסכת זו, הן מפני שאביו הוא זה שמשמש בלשון זה והן בהקשר ההלכה שאמר גבי עליות לתורה של כהן, אמר אביו נקטינן אין שם כהן נתפרדה חבילה ואמר אביו נקטינן אין שם לוי קורא כהן, ודין זה נוגע לפגמו של כהן כפי שהגמרא מסבירה בהמשך הדברים, ומקומו במיוחד למסכת גיטין כי פגמו של כהן כשאביו נושא גרושה, ואכן יש משמעות מיוחדת דווקא ללשון שנקט רש"י מסורת מאבותינו כי הרי אביו היה כהן מבית עלי (ראש השנה יח) והיה יתום מאב ואם, ורבו המובהק היה דודו שגדל אצלו רבה בר נחמני וכמו שקרא לדודתו שגידלתו אמרה לי אם, בוודאי לדודו שגידלו גם בתורה קרא אבא, וכפי גם שזה מוזכר במסכת זו (דף לד:) ברש"י והלכתא כנחמני. אביו דאמר גלוי דעתיה בגיטא לאו מלתא היא וזו היא אחת מהלכות של סימן יע"ל קג"ס דהלכתא כאביו ונראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביו בביתו ולמדו תורה שהיה יתום השיאו את שם אביו נחמני רבה סתם הוא רבה בר נחמני: הרי שכשאומר אבותינו הוא רבותינו, ובפרט בענין פגמו של כהן, וכפי לשון הגמרא דמוחזק לן באבוב דהאי שני דכהן הוא, הרי שלאביו עצמו היה משמעות עמוקה נוספת בדיני הכהן, וכפי גם שמצינו שכשמוזכר עניין (לגריעותא קצת) זבחים קיב: כי אזיל אביו אמרה קמיה דרב יוסף אמר חד ברא הוה ליה לכיילול ולא מיתקן, כביכול לא מזכיר את שמו של אביו, אלא בן של כיילול. ועל כן כשעולה כהן כביכול מראה על כבוד אביו.

ומשני אלו שפירש רש"י שיצאו מן כלל הפעמים שמוזכר לשון זה ורש"י לא פירש, ללמד על הכלל יצאו שכל מקום הנאמר נקטינן הוא לשון חיזוק ותוקף כתפוס בידיים וכפי שהר"ן מפרש במקום זה בגיטין נקטינן – הלכה למעשה.

ואפשר שלכך ציין בעל מסורת הש"ס בגיטין בפעם הראשונה ושם רש"י לא כתב כלום, ציין לעירובין, שסמך על הלומד שבהמשך המסכת יראה את השינוי בלשון רש"י כפי שפירש ויברר לו כל החשבון הנ"ל.